

Olli Kõiva 75

Ühelt poolt oleks mõttelaisk või koguni silmakirjalik selle kirjutise alustuseks hüüatada: Olli ja 75? Pole võimalik! On küll võimalik. Mõni noorema põlvkonna rahvaluuedoktorigi pole saanud siin Tartus Vanemuise tänaval, majas, kus ERA 1928. aastal asutati ja kus on olnud Olli Kõiva ainus tööpaik, enam tema kolleeg olla, mida siis veel rääkida magistritest-bakalaureustest! Need doktorid on napilt üle kolmekümne – aga Olli Kõiva läks pensionile juba ligi 20 aastat tagasi. Tollal nimelt võisidki naised minna pensionile juba 55-aastaselt.

Samas polekski see üllatushüüatus pelgalt võltsviisakusest tingitud: ega ma ju tahaks seda uskuda enese pärast. Kas tõesti on juba 25 aastat möödunud sellest, kui mul oli au kirjutada *Keelele ja Kirjandusele* esimene juubelijutt Ollist? Jääb üle vaid leplikult nentida, et aeg on hakanud voolama teise tempoga.

Aga mida siis leida uut, mida poleks ei mina ega teised Ollist juba kirjutanud? Oma sünnikodust, seal valitsenud muusika- ja luuleharrastustest kõneles O. Kõiva ise väga köitvalt Janika Orasele ja Kadri Tammele viie aasta taguses usutluses. Omalt poolt lisan mõtte, et kodus valitsevast meelsusest annab minu meelest mingil kombel märku juba tööik, et paljulapselisse taluperre 1932. a. 4. veebruaril sündinud tütarlaps sai ristinimedeks Olga-Ottilie. Eestis, kus nime-eelistused on viimase 150 aasta jooksul teinud kümnekond pööret, eeldaks sünniaasta järgi pigem selliseid nimesid nagu Aino või Asta või Leili või Lehte või Laine. Küllap oli see omamoodi sügava alalhoidlikkuse märk – meenutame siin, et Olli ema nimi oli Ottilie.

Iga O. Kõivast kirjutatud lugu on meenutanud ta ülikoolipõlvest sõlmitud sõprust Kihnu lauludega.

Olen nüüd vähemalt 45 aastat kuulnud juttu, et regilaul elab edasi Kihnu saarel (ja muidugi Setus) ja tean juba viimased paarkümmend aastat, et see pole tõsi. Aga siis, kui Olli oma esimesed Kihnu-matkad tegi, see traditsioon veel tõepoolest elas. Üsna raske on kujutleda, mida pidi kogema kodus ja koolis hoopis teistsuguse poeetilise ja muusikalise keelega harjunud neiu Kihnu regilaule – pulmalaule – kuulates. Need olid ikka põhimõtteliselt hoopis teistsugused kui ärkamis- või järelärkamis-aegsed isamaa- ning armastuslaulud – see oli sisenemine hoopis teise kunstilisse maailma.

Olli kooliaeg oli ühtlasi see aeg, kus kogu rahvas sisenes teise maailma või õieti teistesse poliitilistesse maailmadesse. Oli vahelduvate okupatsioonide ja sõdade aeg. Võõras maailm stabiliseerus pikemaks ajaks: keskkoolipäevad langesid 20. sajandi neljakümnendate lõppu, ülikooliaastad viiekümnendate esimesse poolde, ülimalt ahis-

tavatesse aegadesse. Isegi siis, kui stalinismi verine ajastu oli lõppenud ja sai juba jaopärast hingata, oli atmosfäär ikkagi rusuv. Nõukogude võimule lisaks andsid selle tekkimiseks oma osa ka tollal rahvaluule alal tegutsevate institutsioonide juhtfiguurid ja nende vähemalt vastuolulised – või öelgem ausalt, et tihti lausa vaenulikud – suhted. Kui pärast ülikooli lõpetamist oli Olli noore uurijana tööl kirjandusmuuseumis ning vahepeal ülikooli juures aspirantuuris ja kui nende üksuste vanemad ja teenekad meesteadlased olid vaenujalal, siis oli noorel naisel väga raske. Kuid oma viie aasta taguses intervjuus ei meenuta Olli kibedaid kogemusi. Ei ole siis siingi kohane tema asemel konkreetseks minna kohut ja mõistma hakata.

Kandidaadikraadi kaitses ta tänu püüdlikkusele ja andekusele juba 1965. aastal ja see kandis pealkirja *Regivärsilise rahvalaulu traditsioon Kihnu saarel*. Muidugi jäi see mahukas (u 500-leheküljeline + lisad) käsikiri trükkimata nagu tollal ja veel hiljemgi enamikul juhtudel. Õnneks ilmusid siiski väitekirjaga seotud olulised artiklid Kihnu rahvalaulude funktsioonist ja esitamistavadest. Eriti väärib mainimist *Tartu Ülikooli toimetiste* sarjas (nr 159) ilmunud pikem käsitlus Kihnu rahvalaulikutest, mida ma üliõpilaspõlves “ahjusoojana” lugesin ja mis jättis mulle väga sügava mulje. Sel ajal olin juba ise rahvalaulule ja folkloorile üldisemalt mitte sõrme, vaid palju rohkem andnud.

Olli Kõiva oma tavalises kogumisvarustuses. E. Liivi foto 1959. ERA fotokogu 4128.

Aga paljuke siis sel ajal üldse folkloristikat ilmus? Napilt oli juba väljaandeidki ja neid pidid folkloristid jagama keele- ja kirjandusteadlaste ning teiste humanitaarteadlastega. Ega kõik nõukogudeaegsed tööd pole ka kaugeltki väga heal tasemel. Niisuguse süvitsitungija nagu Olli Kõiva suhteliselt vähesed artiklid toetuvad suurele materjalihulgale ja pingsale mõttetööle – vähestel lehekülgedel on sageli ootamatult palju öeldud.

Igatahes on Kihnu-teema lõpetuseks rõõm nentida, et eelmisele sünnipäevakirjutisele järgnenud aastad on olnud väga tõised: Kihnu laulude avaldamine (kaasautor Ingrid Rüütel) on lõpule jõudnud teise köite ilmumisega 2003. aastal.

Tahan veel lisada ühe üldisema mõtiskluse Olli tööde-tegemiste kohta. Kui meenutada tema ettevõtmisi, võib esialgu näida, et mõnigi töö on nüüd justkui ajale jalgu jäänud ja mõttetuks osutunud – meenutagem näiteks regilaulude masinakirjakoopiaid. Aga ometi on needki olnud suureks abiks rahvaluulekogude digiteerimisel. Registrite kasulikkus, mille koostamist Olli kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna juhatajana jõudsalt edendas, on niisama ilmne. Need töötunnid, mis kulusid mitmesugustele instantsidele taotluste kirjutamiseks kopeerimise rahastamiseks (ei olnud tookordne aeg nüüdsest kuigi erinev), on justkui varjatud, aga lõppkokkuvõttes siiski tulemuslikud.

Kui tahta vältida enese poolt varem kirjutatu kordamist, ei saagi kirjutada kõigest Olli töödest

Saagi kaalumine ja rehnutipidamine on veel ees – loodame, et küllalt kauges tulevikus.

Aga tuleb arvestada sedagi, mis jääb väljapoole statistikat. Praeguste uue laine eetiliste probleemide kuhjumise ajastul on võimatu üle hinnata seda, et Olli Kõiva pole kedagi ahvatlenud kahtlastele tehingutele, “saatnud kiusatusse”, ta on alati olnud julgustaja, nõuandja, abistaja.

Olli on olnud hea laps, hea abikaasa, hea ema ja vanaema, hea ülemus ja alluv, hea kolleeg ja sõber. Siingi võib jääda mulje, et ta on endast ära andnud rohkem kui ise tagasi saanud – võtmisest kõnelemata. Tänapäeval on vähe neid, kes sellise rolli vastu võtavad. Aga Janis Rainisel on lühike luuletus, mis üsna otsesõnaliselt tõlkes kõlab nii: Saada võib võttes, saada võib andes. Andes saadu on äravõetamatu.

Kristi Salve

Kass, kes kõnnib omapead: Igor Tõnurist 60

Kui keegi läheks kaamerate ja mikrofoniga tänavale, et uurida rahva teadlikkust rahvateaduse suhtes ja paluks alustuseks nimetada vastutulijatel mõne rahvateadlase nime – olen kindel, et paljud tormaksid lihtsalt edasi, mõni aeglustaks sammu ja naerataks vabandavalt, mõni ütleks, et nimi on keele peal, aga välja ei suuda öelda. Ja mõni ütleks Igor Tõnuristi nime.

Palju aastaid, aukartustäratavalt palju aastaid on Igor Tõnurist olnud justkui sil-laehitajaks rahvateadlaste ja rahva vahel, tema kujus sümboliseerub etno-teadlikuma rahva jaoks kõik see, mis seotud “esivanemate pärandusega”.

Igor on olnud folklooriliikumise kauaaegne juhtfiguur – just see kauaaegsus, aga ka “teadja” kindlameelsus ja isiklik sarm on abiks olnud, et temast on saanud rahvakultuuri elav sümbol. Igori isikus on õnnestunud sümbioosis koha leidnud ühelt poolt teadlane-etnoloog ning teiselt poolt rahva-

kultuuri populariseerija ja viljeleja. Kuigi teadlasringkondades on mõnigi rahvateadlane rahvusvaheliselt ehk tunnustatum, on Tõnuristi nimi ja hääl hoopis tuttavamad. Mäletan ise seda häält raadiosaadetest paarikümne aasta tagant, ajast, kui ise veel rahvateadusest väga kaugel olin. Reibas ja samas kuidagi trotslik esitus manasid mu silme ette võitlushimulise ja energiast pakatava heeroldi, kes tunnetab, et see, millest ta räägib, ei ole lihtsalt niisama jutt, vaid sõnum. Sõnum, mis tuleb edasi anda ka siis, kui vastuvõtjate kõrvad on tuimad ja ka siis, kui see jutt kaldub *mainstream*ist kõrvale ja võib kriipida mõne kõrvu. Mingist saatest on meeles, kuidas ta rääkis isuritest ja nende rahvamuusikast – muuseas tuli juttu ka isurite olukorrast Eesti Vabariigis enne II maailmasõda. Meeles on, et Eesti Vabariigi tollane rahvuspoliitika sai isurite poolt ja Igori vahendusel kõvasti võtta. Seda ajal, kui vaka alt välja võetud Eesti Vabariik oli meedias kõige täiega idealiseerimise objekt – seega siis 1980. aastate lõpus või 1990. aastate alguses.

Oma arvamuse selge väljaütlemine ja väga ühemõtteline visioon sellest, kuidas asjad käima peavad, on Igorile tunnuslik ka täna ja oli kindlasti ka nõukogude ajal. Nii vähemalt väidavad need, kes teda sellel ajal paremini tundsid. Piirikivide nihutaja, kes on kohe platsis, kui piirid valesti jooksevad.

Näiteks võitleb ta kompromissitult rahvamuusika ja selle esituse autentsuse eest. Põhjusi selleks ju leiab – nn maailmamuusika toob küll välja rahvaliku ja traditsioo-

nilise, kuid erinevaid etnilisi killukeksi miksides annab tulemuseks homogeense maskultuuri, kus tegelikud etnilised eripärad domineerima ei pääse. Mingis mõttes sarnast võitlust pidas Igor ka nõukogude ajal rahvamuusika autentsuse eest. Kultuuri sai tollal viljelda ju ideoloogiliste dogmadega arvestades. Rahvamuusikat lubati teha küll, kuid see pidi vastama kõrgemalt poolt kindlaks määratud esteetilistele nõudmistele – rahvuslik vorm oli lubatud, kuid sisu pidi olema sotsialistlik. Mõni nõrgem ja vähem kompromissitu rahvamuusika kaitsja ehk olekski järele andnud, mitte aga Igor.

Siin tuli kasuks ka see tema sillaehitaja fenomen, millest eespool juttu – praktiseeriva rahvamuusikuna on ta olnud ühtlasi teadlane, kelle sõnal on kaalu ja kes oskab oma veendumusi põhjendada. Igori ehk üheks tollaseks suurimaks “projektiks” oli rahvamuusikaansambli *Leegajus* loomine aastal 1970. See oli esimene omataoline grupp, kus urbaanses keskkonnas viljeldi traditsioonilist rahvamuusikat, katsetati nii regilaulu, pillimängu kui tantsuga. Esineti rahvarõivastes, mille autentse teostuse võttis Igor oma südameasjaks. Rahvateaduses nimetatakse seda folklorismiks (folkloori esitamine teisenenud keskkonnas, rahvakultuuri elementide eksponeerimine ja rakendamine väljaspool ajaloolist kasutusala).

Igor tahtis aga midagi autentsemat. Ilmselt oli see üks põhjus, miks ta aastal 1973 otsustas üles otsida Tallinnas elavad setud, et luua neist leelokoor. Nii tekkis Tallinna Õpetajate Maja juurde ansambel *Sõsarõ*. See tegutseb tänini, selle kõrvale on aga tekkinud teinegi setu laulurühm – *Siidisõsarõ*. Viimase juhiks on ühe *Sõsarõ* liikme tütar (Ilme Haavallo), kes lapsena ema kõrval laulma hakkas.

Nii *Sõsarõ* kui *Leegajus* ei tegelnud pelgalt harrastusliku taidlusega, vaid kindla teadlasepilgu all pärimuskultuuri viljelemisega. Vaike Sarv, meie teenekas etnomusikoloog, on Igori tegevust nimetanud tabavalt eksperimentaalseks folkloristikaks ja *Leegajust* rahvamuusika laboriks.

Ometi oli Igor siingi piiride ületaja – tema huvid ei piirdunud kitsalt eesti rahvamuusikaga, vaid *Leegajuse* repertuaari võeti ka vadja, isuri, aga ka vene, läti ja leedu laulud, samuti eesti vaimulikud rahvalaulud.

Eesti kultuuri piire ületav on ka Igor Tõnuristi ja Maia Muldma venekeelne õppevahend *Eesti rahvapillid* (2002, teine trükk 2004). Sellega kaasaskäiva CD on osaliselt sisse mänginud Igor ise. Raamatuga käib kaasas töövihik, mis on mõeldud vene koolidele.

Sillaehitaja ei piirdu ühe sillaga, vaid ehitab neid elu jooksul palju. Eesti ja vene kultuuri lähendaja roll on Igoril ehk perekonnast kaasa saadud. Segaperes üles kasvavuna ja venekeelses koolis käinuna valdab ta vabalt nii eesti kui ka vene keelt. Ta on meenutanud, kuidas ta 7. klassi õpilaseks pidas oma vene kaasõpilastele “loenguid” eestlaste vabadusvõitlusest 13. sajandil, mida vene koolide programmis polnud. Seda tegi ta venelannast klassijuhataja, mõistliku inimese õhutusel, kes väitis pidevalt, et õpilased peaksid tundma ka Eesti ajalugu ja oskama eesti keelt.

Interetnilisus on märksõna paljudes Igori muusikaalastes ettevõtmistes. Eesti identiteeti enda jaoks oluliseks pidava, ennast teadlikult eestlaseks kasvatanud inimesena oskab ta enda kõrval näha ka teiste keelte kõnelejaid. Siin tasub märkida Tallinna ukrainlaste folklooriansambli *Zhurba*, mille konsultant-õpetaja Igor on ja mille repertuaaris on tänu talle nii ukraina kui eesti rahvalaule. Igori õhutusel astus

Zhurba esimese mitte-eestlaste folkloorirühmana Eesti Folkloori Seltsi liikmeks. *Zhurba* on esinenud ka Viljandi pärimusmuusika festivalil. Ansambli 10. sünnipäeva puhul andis Ukraina suursaadik Eestis Igorile tänukirja panuse eest Ukraina ja Eesti vahelise koostöö arendamise ja sõprusuhete tugevdamise eest

Koostöö Narva muuseumi vene folklooriansambliga *Suprjadki* on analoogne – nei-
legi on Igor õpetanud eesti rahvalaule ja pidanud Narvas seminare eesti folkloorist. Ka *Suprjadki* on nüüdseks Eesti Folkloori Seltsi liige.

Kui *Leegajus* oma tegevuse 1990. aastate alguses lõpetas, ei soikunud sellega Igori töö rahvamuusika propageerija ja viljelejana. Juba varasemast ajast oli ta Baltica folkloorifestivali kunstinõukogu liige, kellenä on tal suur mõju folklooriliikumise suunajana. Ta on olnud ka Baltica festivali peakontsertide üks lavastajatest. Baltica festivalide vaheaegadel on Igor tegev ülemaaliste folkloorirühmade ülevaatustega, folkloorialase nõustamise, juhtide koolitamisega.

Lisaks sellele on Igor alates 1995. aastast vedanud kunstilise juhina rahvusvahelist folkloorifestivali Viru Säru. Kuigi festival toimub iga paari aasta tagant, eeldab see pidevat vormisolekut, koolitusi, ülevaatusi. Ja mitte vähetähtis pole ka asjaolu, et palju aastaid on Igor olnud Eesti Folkloori Seltsi esimees.

Selle kõige kõrvalt on ta praktiseeriva muusikuna juhendanud Tallinna Õpetajate Maja rahvamuusikatriot (kuni 2001) ja Vabaõhumuuseumi koraaltriot, kes muuseumis asuvas Sutlepa kabelis laulab jumalateenistustel eesti rahvapäraseid koraale.

Akadeemilise rahvateadlasena on Igor õpetanud või õpetab eesti folkloori mitmetes kõrgkoolides, eelkõige Viljandi Kultuuriakadeemias ja Muusikaakadeemias, Tallinna Ülikoolis, samuti Eesti Rahvakultuuri Koolitus- ja Arenduskeskuse liinis korraldatud kursustel ja seminaridel.

Kuigi Igor seostub eelkõige rahvamuusika, selle populariseerimise ja uurimisega, pole see sugugi tema ainus uurimisvaldkond. Suureks asjatundjaks on ta näiteks rahvarõiva alal ja omal ajal oli ta üldlaulupeo büroo rahvarõivasektsiooni esimees. Olulise panuse on ta eksperdina andnud Eesti Kodutööstuse Kesksele just rahvarõivaalase nõustajana. Ta on organiseerinud rahvarõiva teabepäevi, pidanud rahvarõiva-teemalisi loenguid ja kursusi ning andnud huvilistele pidevalt konsultatsioone. Muide, just Eesti Kodutööstuse Edendamise Kesksele (ja Eesti Rahvusliku Folkloorinõukogu) ettepanekul tunnustati Igorit 2004. aastal loominguuline stipendiumiga “Ela ja sära”.

Olgu siinkohal ära nimetatud ka mõned Igori muud tunnustused: CIOFF Estonia tunnuskiri (2001), Eesti pärimuskultuuri preemia (2002), CIOFF Estonia teenetemärk (2002), Valgetähe neljanda klassi orden (2003).

Senine ülevaade annab pildi Igorist eelkõige kui folklooriliikumise edendajast ja rahvakultuuri propageerijast. Ometi on tegemist ka tunnustatud teadlasega. Eesti rahvapillide ja pillimängu uurimist ei saaks ilma Igorita ettegi kujutada – enne teda oli see valdkond eesti rahvakultuuri muude aspektidega võrreldes väga hõredalt uuritud.

Teaduse poole hakkas Igor kiikama õige varakult. Juba keskkooli üheksandas klassis sai temast Etnograafiamuuseumi (Eesti Rahva Muuseum) korrespondent. Varsti tekkis tal soov minna uurima isa koduküla Leningradi oblastis ja selleks, et saada head nõu ja juhatust, astus ta Tallinnas 1962. aastal sisse Ajaloo Instituudi etnograafide juurde. Siis ei võinud ta veel aimata, et sellest asutusest saab peagi tema töökoht (millele ta on truuks jäänud tänaseni). 1964. aastal tuli III auhind etnograafilise materjali kogumise võistluselt, töö teema oli *Leningradi oblasti Moloskovitsa eesti asunduste elamu*. Muide, ida pool elavate rahvuskaslaste teemaga on ta tegelnud ka edaspidi, ta on mitmeid kordi külastanud eesti asundusi Peipsi taga ja Siberis, koostanud nende kohta mitmeid ülevaateid. Kahjuks on käsikirja jäänud tema uurimus Minusinski piirkonna eestlastest. Ühiskondlikus plaanis on ta aga olnud asunduste teemaatikaga ka edaspidi aktiivselt seotud, näiteks ida-eestlaste seltsi juhatuse liikmena.

Etnoloogina – lõpetanud on ta Moskva Ülikooli ajaloolase ja etnograafina 1969. aastal – on Igor keskendunud eelkõige pillidele ja neil mängimisele ning vähem muusikale, mida mängitakse (mängitavast repertuaarist on juttu näiteks tema artiklis “Eesti rahvapillimehed Peipsitagusest Siberini”).

Eriti hinnatav on Igori tekstide puhul isiklikult välitöödel kogutud materjalide ning neilt saadud muljete vahetu sissetoomine ühe või teise uurimisküsimuse analüüsimisel. Samuti arheoloogilise ainese kaasamine, mis on rahvapillide uurimises vist möödapääsmatu ja mida on rahvusvahelises plaaniski praktiseeritud.

Teadlasena on Igor nii kriitiline kui ka enesekriitiline – see ilmselt pole lubanud tal teadusproduktiooni osas sammu pidada meie kõige viljakamate rahvateadlastega. Samas aga paistavad need tema tekstid, mis on trükki jõudnud, silma nii põhjalikkuse kui ka läbikomponeeritusega ja mis väga oluline – haruldaselt hea sõnastusega. Kuidagi ei tahaks uskuda, et see inimene on käinud vene koolis ja et eesti keeles õppis ta lugema ja kirjutama alles 4. klassis. Muide, Igor on üks väheseid Emakeele Seltsi liikmeid, kellel pole emakeelset kooliharidust.

Mitmed oma rahvapillide-teemalised artiklid koondas Igor 1996. aastal ilmunud kogumikku *Pillid ja pillimäng eesti külaelus*. See on sisutihe ja temaatiliselt ühtlane kogumik, mille ilmumise järel paljud kolleegid üritasid Igorit veenda see magistritööna kaitsta. Kuid siin sai päris pikaks ajaks takistuseks Igori lausa allergiline tõrkusus igasuguse teadusbürokraatia ning selle esitatavate nõuete vastu. “Kass, kes kõnib omapead,” on Igor enda kohta sirgeselgselt öelnud, kui teadusbürokraatia oma distsiplineerivat hingust tunda annab. Nii pole siis midagi imestada, et magistrikraadi kaitsmiseni jõudis Igor alles viis aastat pärast raamatu ilmumist, aastal 2001. Ja kes küll ütleks, millal võtab see omapead kõndiv kass vaevaks kõrge komisjoni ette ilmuda doktoritööga?

Samas pole mingit kahtlust, et Igor on tunnustatud teadlane, millest annab tunnistust kasvõi see, kui paljude eesti rahvakultuuri alaste ülevaateetetes kaasautor ta on: *Esivanemate varandus* (1993), *Eesti rahvakultuuri leksikon* (1995), *Viron perinekultuuri* (1997), *Eesti rahvakultuur* (1998), *Eesti-Эстония* (1999), *Vene Impeeriumi Rahvaste Punane Raamat* (1993), *Eesti rahvaste raamat* (1999).

See ülevaade Igori tegemistest sai küll põgus, kuid ei usu, et kellelgi jäi mingit kahtlust – tegemist on rohkem kui mitmekülgse inimesega. Seda lugu ette valmistades, sirvides meie folklooriliikumise ühe juhtfiguuri kohta kirjutatud tekste, kohtasin sageli Igorit iseloomustamas sõna – kultuurinähtus. Jah, tuleb nõustuda.

Aivar Jürgenson

Neljas regilaulukonverents

22.–23. novembril 2006 toimus Eesti Kirjandusmuuseumis taas regilaulukonverents, sedakorda pealkirjaga “Regilaulu müüdid ja ideoloogiad”. Uuel aastatuhandel iga kahe aasta tagant Eesti Rahvaluule Arhiivi korraldatud vana rahvalaulu uurijaid ühendav konverents oli esmakordselt rahvusvahelise osalejaskonnaga – lisaks eesti folkloristidele, etnomusikoloogidele ja kirjandusteadlastele esinesid ettekannetega kolleegid Soome Kirjanduse Seltsist, Helsingi ja Turu ülikoolidest. Nii nagu varemgi, korraldati konverents Eesti Teadusfondi toetusel (grant nr 6085, grandihoidja Aado Lintrop).

Konverentsi ringkiri kutsus ettekandjaid arutlema selle üle, kuidas on valitsevad ideoloogiad aegade jooksul mõjutanud regilaulude loomist, esitamist ja tõlgendamist ning kuidas erinevad isikud (laulikud, laulude uurijad jt) või institutsioonid on kasutanud laule oma eesmärkide saavutamisel. Siiski ei suunanud teemapüstitus osalejaid *müüdi* ja *ideoloogia* mõisteid mingis ühes kindlas võtmes avama ning jäetud avar tõlgendusruum tingis ettekannete küllalt erineva teoreetilise ja metodoloogilise raamistuse (vt konverentsi kava ja teese <http://www.folklore.ee/rl/era/uudis/regikava2006.htm>).

Avaettekande pidas Hasso Krull Eesti Humanitaarinstituudist, kes vaatles läänemeresoome regilauludes esinevat suure härja tapmise motiivi Euroopa kiviaegsete uskumuste kauge kajastusena ja otsis sellele paralleele hinduismist. H. Krulli järgi avaldub härja üleloomulikes mõõtmeis kosmiline vägi ning looma tapmine on vastavalt seotud loomisakti ja taassünni müsteeriumiga. Ka Aado Lintropi ettekanne oli üles ehitatud konkreetsele laulutüübile omaste motiivide tõlgendamisele usundiloo valgusel. Lähtudes soome uurijate eeskujust soome-karjala runolaulude analüüsimisel, otsis Lintrop setu laulutüübi “Imeline koda” motiividele tähendusi obiugri rahvaste šamanistlikest kujutelmadest. Ettekandja väitel võib setu lauludes kirjeldatud sinistest palkidest koja ehitamist mõista ürgse müüdina taeva loomisest kolme jumaluse või kosmilise väe poolt, millest minalaulik saab osa hingerännakul viibides.

Suur osa konverentsiettekannetest keskendus regilaulude uurimistraditsioonile. Käsitlemist leidis ühelt poolt teadustraditsiooni sisemine teisenemine, uurijate arusaamades aja jooksul aset leidnud ja järjest toimuvad muudatused, ning teisalt teaduse ja ühiskonna vastassuhe, regilaulu uurijate osalus oma kaasaja kujundamises. Näiteks aetas Mari Sarv eesti regivärsi mõõdu kirjeldamistraditsiooni (19. sa-

jandil peeti regivärsimõõtu rõhuliseks ja 20. sajandil kvantiteerivaks) vastamisi tulemustega, milleni ta ise regilaulude värsiehitust analüüsid on jõudnud: suuremas osas Eestist on valdav rõhuline, kirdeosas kvantiteeriv süsteem ja igal pool esineb järjekindlalt mõlema süsteemi värsse. Neile tähelepanekutele tuginedes pakkus esi- neja välja uue regivärsimõõdu definitsiooni, mis arvestaks regionaalsete eripärade- ga. Žanna Pärtlas Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiast on setu rahvaviiside noodis- tuste ja helisalvestiste võrdlemisel jõudnud analoogse vastuoluni noodistamise tra- ditsiooni ja muusikalise tegelikkuse vahel ning arutleski oma ettekandes mõju üle, mida teaduslik paradigma avaldab uurija muusikatajule.

Jouni Hyvönen Helsingi Ülikoolist tutvustas põhimõtteid, võtteid ja eesmärke, millest Elias Lönnroti Kalevala koostamisel ja publitseerimisel juhindus, jõudes jä- relduseni, et Lönnroti nägemuse järgi pidi Kalevala toimima mitte ainult rahvus- eepose ja kirjandusteosena, vaid ka kaasaegsetele teaduslikele kriteeriumidele vas- tava tekstiantoloogiana. Niina Hämäläinen Turu Ülikoolist soovust analüüsis 19. sajandi Soome haritlaskonna perekäsituse, tundelemuse ja esteetiliste ideaalide ka- jastusi Kalevalas kui Lönnroti osalemist kaasaegses perediskursuses ning tunnete ja naise rolli üle peetavates diskussioonides.

Taive Särg vaatles rahvamuusika mõtestamise viise 20. sajandi alguse eesti harit- laste kirjutistes ning käsitusi rahvamuusika kasutusvõimalustest eesti rahvusliku identiteedi loomiseks ja tugevdamiseks. Madis Arukask tutvustas rockansambli Raud- Ants katseid regilaulu nüüdisaegselt tõlgendada ja tänapäeva kuulajale lähemale tuua, asetades end sealjuures rockmuusiku rühmasisesele positsioonile. Kanni Labi omalt poolt otsis Tiit Hennostelt pärineva enesekoloniseerimise mõiste abil võima- lusi eesti regivärsilise laulu ja luule erinevate stiilikihistuste ja ilmingute hinnangu- vabaks käsitlemiseks.

Andreas Kalkun andis ülevaate 1930. aastatel Samuel Sommeri rahvaluulekogu arhiivile üleandmisega seoses puhkenud konfliktist ning analüüsis selle valgusel tä- nagi aktuaalseid küsimusi pärimusest kui omandist ja selle loomise protsessidest. Urmas Kalla käis ettekandes "Lauluküttide jahilood Meeksi vallast R. Tamme ja R. Viidebaumi reisipäevikute järgi" tema kodukanti väisanud rahvaluulekogujate ra- dadel. Tiiu Jaago jätkas Karuse regilaulutraditsiooni uurimuste sarja, analüüsid Karuselt 1889. aastal kogutud lüroepiliste laulude näitel regilaulutraditsiooni pü- simise ja muutumise vahetõrka ning suhet lauliku individuaalsusesse.

Mitu ettekannet esindas isikukeskset lähenemist laulu-uurimisele. Senni Timonen Soome Kirjanduse Seltsist kõneles 19. sajandi lõpu Põhja-Ingeri suurlaulikust Larin Paraskest ning tema kujunemisest rahvalauliku sümbolkujuks soome kunstnike teos- tes. Liina Saarlo käsitles Kodavere rahvalauliku Anna Lindvere pikaajalist koostööd lingvistide ja folkloristidega ning selle mõju tema staatusele kodukandis, aga ka tema kui rahvalauliku kohta erandlikku teadlikkust oma missioonist pärimuse kandjana. Janika Orase ettekanne vaatles kahe maailma kokkupuudet Hargla lauliku Minna Kokaga seotud arhiivimaterjalides, milles kohtusid ühelt poolt rahvaluulekogujate otsitud minevikuline ideaal maailm ja teisalt intervjuueeritava olevikutegelikkus ning vastavalt ka erinevad hinnangud regilaulule.

Isikukesksete käsitluste hulka kuulus ka Kati Heinoneni ettekanne, kes vaatles soome muusika-uurija Armas Launise valikuid noodistuste ja fonograafisalvestuste tegemisel Lääne-Ingeri välitöödel aastatel 1903 ja 1906. Ettekandja näitaski veen-

valt, kuidas valitsevad ideoloogiad ja teaduslikud teooriad, uurija enese isikuomadused ja tema suhted rahvaga mõjutasid ingeri laulude dokumenteerimisprotsessi.

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et kuigi konverentsil esindatud teoreetilised suundumused mõtestasid regilaulu, müütide ja ideoloogiate seoseid erinevalt, oli valdav püüd käsitleda vanemat rahvalaulu erinevate huvigruppide kohtumispäigana, millel puudub superorganiline, inimtegevusest puutumatu eksistents. Enamikes ettekannetes seostatigi analüüsitava materjal, rahvalaulude üleskirjutused ja salvestused kindlapiirilise ajalise ja mõtteloolise kontekstiga, mis võimaldas välja tuua rahvalaulude kogujate, uurijate ja ka laulikute osaluse analüüsitava materjali vormimisel ning tähendustega täitmisel.

Konverentsi raames esitlesid Jukka Saarinen ja Irma-Riitta Järvinen ka suurväljaande *Suomen Kansan Vanhat Runot* äsja valminud digitaalset tekstikorpust, mis on 2006. a. sügisest saati kõigile huvilistele avatud aadressil <http://www.finlit.fi/skvr>. Samuti avati esimesel konverentsipäeval kirjandusmuuseumis Akadeemilise Rahvaluule Seltsi fotonäitus *Kultuurilugu loomas ja leidmas. Akadeemiline Rahvaluule Selts 80*, mille panid kokku Alar Madisson, Rein Saukas ja Taive Särg.

Elo-Hanna Seljamaa, Ergo-Hart Västrik

Rahvusvaheline sümposium ***Post-socialist jokelore***

15. ja 16. jaanuaril 2007. aastal toimus Eesti Kirjandusmuuseumis rahvusvaheline sümposium “Post-socialist jokelore” (Постсоциалистический анекдот), mille teemaks oli huumor, eelkõige anekdoodid postsotsialistlikus ühiskonnas. Üritusele oli esinema kutsutud uurijaid Venemaalt, Poolast, Bulgaariast ja Eestist.

Ettekandeid oli kahel päeval kokku üheksa, käsitlused ulatusid kirjanduslikest sotsioloogilisteni, kutsusid kohale arvestatava hulga publikut ning tekitasid elavat ja sisukat arutelu.

Sisuliselt võib teemakäsitlused jagada kaheks: üldisemad konkreetse riigi ja ajastu naljaloomet käsitlevad ettekanded ning folkloristlikumad käsitlused žanri minevikust, olevikust ja tulevikust. Postsotsialistlike maade (poliitilist või muud) huumorit analüüsisid Stanoy Stanojev, Dorota Brzozowska, Liisi Laineste ja Arvo Krikmann; žanrievolutsiooniliste küsimustega tegelesid Elena Šmeljova ja Aleksei Šmeljov, Aleksandra Arhipova, Aleksander Belousov ning Mihhail Lurye ja Sergei Nekljudov.

E. Šmeljova ja A. Šmeljovi ettekanne “Kaasaegsed vene anekdoodid: kõnežanri evolutsioon” käsitles Venemaal tüüpiliste anekdooditegelaste spetsiifilisi kõne- ja käitumismarkereid. Lisaks sellele tekitas diskussiooni tähelepanek, et anekdooditeksti

asemel on fookus naljade tsiteerimisel, vihjetel, slängiväljenditel. Anekdoovid sise-nevad tänapäevasesse kõnekeelde suupärasel ja lühenenud kujul, mitte enam nõ täis-tekstina. Seda arutluskäiku viis omal moel edasi Mihhail Lurye käsitus praegusest noortehuumorist postsotsialistlikul Venemaal, eelkõige Peterburis, kus ta juhtis tähelepanu sellele, et huumor on muutunud subkultuurilise tähendusega tekstiks, olles igal noorterühmal teistest erineva sisu ja vormiga. Iseloomuliku stiili loomisel on oluline koht ka siseringi huumoril, milles kasutatakse anekdoote, nendest võetud sümboleid, tsitaate, slängiväljendeid, aga ka teisi subkultuuris olulisi tekste, mis on arusaadavad ainult selle rühma liikmetele. Sama teemaga tegeleb kaudsel ka S. Nekljudov, kes jälgis oma ettekandes anekdoovidiprototüübi ja tegelaste muutumisprotsessi, mis ühtlasi muutis ka anekdoodi tähendusvälja. Nii võib anekdootide puhul tavaline tegelastevahetus kaasa tuua olulisi sisulisi muudatusi, mis lisaks algsele pilkele ironiseerivad teiste (siin: põhiliselt vene kirjandusloo tundjatele mõistetavate), absurdsete tõsieluseikade üle, see omakorda tähendab aga tasandit, kus anekdoodi esmasele tähendusele lisandub juba teine, anekdoot ise pole enam tekst iseeneses, vaid tsitaat, viide, jäämäe tipp.

Kaasaegsetest anekdootidest postsotsialistlikes maades andis üldisema ülevaate D. Brzozowska (Poola naljad), poliitilistest naljadest S. Stanojev (poliitilised anekdoovid Bulgaarias), L. Laineste (poliitilised anekdoovid eesti Internetis) ning A. Arhipova (anekdoovid Putinist ja anekdoovid Stalinist); etnilistest naljadest rääkis A. Krikmann (eestlased vene netinaljades). Mõneti olid tähelepanekud ka vastandlikud. Kui näiteks postsotsialistlikus Poolas võib võrreldes nõukogude ajaga täheldada poliitiliste anekdootide arvu vähenemist, siis Eesti Internetis on neil kasvav tähtsus. Üldi-

Sergei Nekljudov. Alar Madissoni foto 2007.

selt võis siiski tõdeda, et anekdoodid on hakanud suulisest vestlusest pärast nõukogude võimu lagunemist kaduma. Selle asemele on ilmunud arvukalt naljakogumikke jm trükiseid. S. Stanojev pakkus välja hüpoteesi, et naljadest rääkimine intensiivistub kriisisituatsioonides, mil inimesed püüavad toime tulla muutustega ühiskonnas. A. Krikmanni sõnavõtt andis ülevaate eestlaste kohta käivatest naljadest vene Internetis; tegemist on uue, aina kasvava ja populaarsemaks muutuva rühmaga vene anekdooditegelaste hulgas. Samal teemal ilmus ka artikkel Eesti Ekspressis (A. Krikmann. Eestlane vene netinaljades. Eesti Ekspress, 16.02.2007).

Sümposiumil loodud sidemed Ida-Euroopa uurijatega ja nende entusiastlik suhtumine eelseisvasse koostööprojekti annavad alust arvata, et meie üritusel on jumet. Koos on kavas avaldada kultuuridevahelisi uurimusi postsotsialistliku huumori kohta, et pakkuda väga oodatud täiendust ja konkurentsi seni põhiliselt lääne anekdoodimaterjali analüüsil põhinevatele artiklitele. Loodetavasti laieneb peatselt ka kaasatud riikide arv, sest just praegu on sobiv hetk analüüsida muutusi, mida poliitilises, majanduslikus jm mõttes murrangulised ajad on kaasa toonud postsotsialistlike riikide anekdooditraditsioonis.

Liisi Laineste

Teine folkloristide talvekonverents “Aeg ja ruum rahvaluules” Torupillitalus

1. ja 2. veebruaril toimus Riidaja Torupillitalus teine folkloristide talvekonverents “Aeg ja ruum rahvaluules”, mis oli pühendatud Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteaduri Mall Hiiemäe 70. sünnipäevale. Ettekannetega olid kutsutud üles astuma Mall Hiiemäe kolleegid ja õpilased, neid koguneski Eesti Kirjandusmuuseumist, Tartu Ülikoolist, Soome Kirjanduse Seltsist ja teistestki uurimisasutustest. Käsitlemist leidsid ennekõike valdkonnad, millega juubilar uurijana tegelenud on – kalendritavand, rahvajutud- ja uskumused, looduse ja folkloori seosed, kohapärimus, folkloristika historiograafia. Folkloristide kõrval oli esinejate ja kuulajate seas ka loodusuurijaid.

Konverentsi juhatas sisse saabumisel kõlanud majaperemehe Ants Tauli torupillimäng. Esimene ettekanneteplokk keskenduski (rahva)kalendri tehes siirdeid ka muudesse rahvaluuleliikidesse ning jõudes välja tänapäeva. EKM-i etnomusikoloog Taive Särje ettekanne “Eesti “Loomislaulu” ja aastaalguse kombestiku võimalikke seoseid” keskendus regivärsilise loomisloole seostele fenoloogilise aastaalgusega. Oluliselt ühendajaks siin on kiik ja kiikumine, mille motiive leidub laulutekstides, samuti on “Loomislaulu” võidud esitada ka kiigeviisidega. Iga-aastase tärkamise sidumine algloomisega võis “Loomislaulu” laulmise paigutada vastava kombestiku keskmesse. Pühade aegade erilise kombestikulist markeerimist käsitles ka järgnenud Aado Lintropi ettekanne “Hämarikus härjad suured. Jutustamisest ja mõistatamisest ka-

lendri pööriaegadel”. Lintrop EKM ERAst võrrutas eesti ja udmurdi asjakohast kombestikku järeldades, et udmurdi traditsioonis on üleminekuajade puhul kohati domineerivam keskendumine enam kulminatsioonipunktidele (südaöö, pööripäev) kui sujuvusele (vrd. eesti hingedeaj). Eesti hingede- ja jaguaeg ning udmurdi sügistalvine *vožo*-aeg sarnanevad omavahel karjaõnnele suunatud rituaalse mõistatamise tava poolest. Ootuspäraselt seostus mõlema rahva traditsioonis loomaõnn esivanemate heasoovlikkusega kõnealustel liminaalsetel perioodidel. Kalendri-temaatika lõpetas Marju Torp TLÜst tutvustades rahvakalendri muundumisi suurlinnas Tallinna mitte-eesti tudengite tööde põhjal.

Tõsisema lõunasöögi järel oli sõna taime- ja loomariiki käsitlevatel esinejatel. Ulve Pihlik TÜ Farmaatsia Instituudist andis süstemaatilise ja statistiliselt põhjaliku ülevaate ravimtaimedest eesti rahvameditsiinis. Keskendutud oli ennekõike taimede meditsiinilistele raviomadustele ning suhteliselt vähem rahvapärase taimeravi muudele (usundilis-maagilistele) aspektidele. Ants-Johannes Martin EMÜst viis oma diskaverlikus ettekandes “Mis on inimeses ja sipelgas ühist” kuulajad populaarsele rännule sipelgate kui sotsiaalsete olendite maailma teadvustades sipelgaid kui kõige intelligentsemaid selgrootuid, kelle elukorraldust inimühiskondki tahtmatult kopeerib jäädes aga sipelgatele paljudes üksikasjades (näiteks infovahetuse efektiivsuses) pigem alla.

Huvitava ettekande “Hunt rahvapärimeses: reaalsuse ja fantaasia piiril” pidas seejärel Ilmar Roosi Eesti Loodusuurijate Seltsist. Folklooris ja ajalookirjanduses leiduvatele hundi käitumist peegeldavatele motiividele lähenes ta loodusuurija poolt tuues või pakkudes selgitusi nii mõnelegi justnagu “hundijutule”. Tõdeda sai loomade sotsiaalse käitumise muutumist seoses inimtegevuse mõjuga, sestap leidub ka 19.

Mall Hiimäe ja Torupillitalu pererahvas. Kanni Labi foto 2007.

sajandil talletatud teadetele Eesti- ja Liivimaa huntidest täna enam paralleele Venemaa avarustelt. Omal moel atomiseeris ATU 158 jututüüpi ettekandes “Rebase reesõidud” Pille Kippar, keskendudes eesti muinasjuttudes reega liikleva rebase paralleelidele muudel rahvastel ning vaadeldes muutusi süzee levikul ajas ja ruumis.

Õhtu eel jätkus ruumi veel kahele ettekandele. Madis Arukask TÜst vaatles ettekandes “Mõnede surnuitkudes esinevate teemade oletuslikust algupärast” põhjaveine ja läänemeresoome itkukultuuri spetsiifikat. Matusekombestikust tõi ta välja surnukartuse ja leina piiritlemise kui itku põhiprobleemid. Arukask oletas ekshumatsiooni fenomeni oletuslikku kadumist põhjas, mis on raskendanud nimetatud probleemide lahendamist elavas rahvakultuuris. Siiski pakuvad mõned setu surnuitkude motiivid (mis olid selle ettekande näitematerjaliks) võimalusi tõlgendusteks ekshumatsiooni, samuti ka rituaalse enesetapu kunagisest oletuslikust olemasolust vaatlusaluses kultuuriareaalis. Ergo-Hart Västriku ERAst käsitles 19. sajandi riigisoomlastest Ingerimaa uurijate kajastusi sealsete (õigeusklike) läänemeresoome rahvaste olme ja mentaliteedist. Joonistus välja ootuspärane konflikt uurijate soovkujutelmade ja tegelikkuse vahel, reisikirjade runolaulikute kultuuripilt jäi erinema kultuuriliselt teistsuguste ihalejate ideaalist.

Esimese talvekonverentsi tööpäeva lõpetas mitmekesine (rahva)kultuuriprogramm. Tutvustati vastilmunud kogumikku *Regilaul – esitus ja tõlgendus* (toim. A. Lintrop), mille autoritest paljud ka kohal viibisid. Osaliste tähelepanu köitis ka kontsert, mille andsid Anu, Triinu ja Tõnis Taul, esitades modernset pärimusmuusikat. Õhtu jõudis öösse vestluste, saunatamise ja piduliku söömaajaga. Mehise kooslaulmise näol jagus tegevust varaste hommikutundideni.

Teist konverentsipäeva alustasid rahvausu alased ettekanded. Ülo Valk TÜst kõnles kohapärimusest hinduistlikus rahvaususendis, tuues näiteid Kirde-Indiast Assamist ning Lõuna-India Tamili küladest kogutud materjalist. Ettekanne andis pildi füüsilise keskkonna toest usundilisele pärimusele, mida india mitmekesine pärimus pakub nii kultuuriti kui loomulike žanride lõikes. Järgnevalt oli sõna Irma-Riitta Järvisel, kes tõi tervitusi SKSi rahvaluulearhiivist ning keskendus ettekandes naispühakute Anna ja Katariina osale soome-karjala pärimuses. Käsitluse ajaline tagasivaade ulatus keskaegsetesse legendidesse, rahvaluuleliigiti olid vaatluse all loitsud, ütlused ja kalendritraditsioon.

Heiki Valgu (TÜ) ettekanne “Muistised ja kohamälu: traditsiooni järjepidevusest ja püsivusest” käsitles objekti ja pärimuse suhet ning selle suhte ja mäletamise spetsiifikat erijuhtudel. Valk eristas muistise aktiivset kasutusaega ja “fossiilset” seisundit, mil varasem aktuaalne tähendus on nihkesse läinud. Siiski võib rahvapärane mälu mingit objekti (kääbast, linnamäge) oluliseks pidada ka pikki sajandeid, mütologiseerides või muutes muul moel selle algupärast tähendust. Palju sõltub ka muistisele. Objekti hävides kaob aga suuline pärimus sellest mõne põlvega. Ajalookirjutuse mõju kohapärimusele vaatles Raikküla lähistel oleva Paka mäe näitel Jüri Metsalu. Henriku kroonikast pärinevad teated eestlaste nõupidamistest sealkandis on tekitanud 19. sajandist uusi varieeruvaid “teateid” sellest nii ajaloo käsitlejate kui kohalike endi seas. Elamusturismi valda tänapäeval viis TÜ magistrandi Reeli Reinause ettekanne “Millal saab väljamõeldisest folkloor? Elamus- ja loodusturismist Metsamoori Perepargi ja Pokumaa näitel”. Tänapäevased meelelahutust ja teenimisvõi-

malust pakkuvad ettevõtmised on kui ajamasinad, mis võivad viia oletatava minevikutõeluse asemel siiski vaid isevärki ajutisse pseudomaailma.

Konverentsi viimased ettekanded olid pühendatud isiku-uurimusele. Andreas Kalkun ERAst lahkas I maailmasõja aegsetelt õppustelt ja rindelt kodustele saadetud sõdurikirjade vahendusel toonase mehe (Jakob Ploomi) kirjutamisharjum(at)usest tulenevat loomet, selle eesmärgi ja tähendusi. Kahtlemata avaneb kirjajutamis-kultuuri kaudu uusi tahke tänasest teistsuguse inimese tegelikkuse ja eneseväljenduse mõistmisel, milles on nii ajastule iseäralikke, aga ka üldisemalt kehtivaid jooni. Merili Metsvahi ettekandest “Ksenia Mürsepa elu ja tema lugude aegruumiline maastik” ilmnis ajakategooria olulisus jutustaja hinnangutes jutustatavale, mis prevaaleris folkloriste pigemini huvitava väljamõeldise-tõelisuse (kui žanritunnuse) üle.

Konverentsi lõpudiskussioonis tõi Ülo Valk välja, et eesti folkloristikal on praegu käes üsna head ajad. Õnnestunud üritus oli vaieldamatult vääriline viis Mall Hiie-mäe juubeli tähistamiseks, kes oli ise ka üks aktiivsemaid ettekannete kommenteerijaid ja diskussante. Ka talvekooli teised osalejad jagasid meeldivaid muljeid kontsentreeritud üritusest, mille kordamineku eest tuleb tänada korraldajaid – Astrid Tuisku, Eda Kalmret ja Ergo-Hart Västriku, ning Taulide peret Torupillitalus.

Madis Arukask

Eesti Vabariigi presidendi rahvaluule kogumispreemiad ja arhiivi kaastööd 2006. aastal

Vabariigi aastapäeva eel andis Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves 2006. aasta parimatele rahvaluulekogujatele kätte rahvaluule kogumispreemiad.

Üks preemia laureaat on endine pedagoog ja koolijuht Kaleph Jõulu Viljandimaalt, kes on ERA-le kaastööd teinud 1990. aastast. Tema kaastööd on juba neljandat korda esitatud kõrgeima kogumispreemia saamiseks. Kaleph Jõulu viimase 10 aasta kirjutistel on kindlasti veel üks folkloristlik väärtus – s. o ühe inimese nägemus ja tõlgendus rahvaluulest. Tegelikult on Kaleph Jõulu olnud uskumatult viljakas ja mitmekülgne koguja, kes on silma paistnud oma laialdaste teadmiste ja kultuurihuvidega ning avara suhtlusringiga. Heas mõttes on suutnud üllatada nii tema poolt Kallaste mustlaselt üles kirjutatud mustlaskeelsed väljendid, ehedad Viljandi külarätsepa pajatused, lastefolkloor, vanaisalt-vanaemalt kuulnud muistendid, Siberisse küüditatute laulurepertuaar, mälestused oma õpetajast Paul Aristest kui ka ammendavad vastused nõukogudeaegsete jõulude ja lillepärimuse kohta. Isa ja vanaisa Kaleph Jõulu on pühendunud tegevusega ärgitanud huvi pärimuse talletamise vastu ka oma tütres Silvas ja tütrepoeg Joosep Jõulus.

Laiema suunitlusega eesmärgipärane rahvaluule kogumine, jäädvustamine ja arhiveerimine eeldab küllaltki suurt sisulist tööd ja mingitki materiaalselt toetust, ka professionaalseid oskusi, nüüdisaegset salvestustehnikat ja suurema rühma koos-

tööd. Seepärast ei ole rahvaluule kogumine enam sugugi ainult üksikute korrespondentide ja folkloristide endi asi – s. o. asjast huvitatud kollektiivi töö. Niisugused kogumisüritused viiakse läbi entusiastide eestvedamisel ning erinevate institutsioonide toel. Rahvaluule kogumisest ja kasutamisest võivad tänapäeval olla huvitatud kohalikud külaseltsid, mitmesugused mittetulundusühingud, piirkondlikud omavalitsused, turismitalud jm kommertsasutused. Sellised kogumisprojektid võivad vältida mitmeid aastaid, sest ainuüksi helilindistuste ja videosalvestiste nimestike koostamine on aeganõudev tegevus. Need inimesed, kes seda kogumis- ja populariseerimistööd tihtilugu ka oma isiklikust ajast ja energiast teevad, väärivad tunnustust ja tähelepanu. Viimaste aastate mahukaimaid laekumisi ERA-s on olnud üliõpilaste välitöö materjal. Teine 2006. aasta rahvaluule kogumispreemia saaja Risto Järv on olnud üliõpilaste kogumistöö sisuline ja organisatoorne vedaja. Ta on viimasel viiel aastal juhtinud paljusid noori inimesi mitte ainult Tartu Ülikoolist, vaid ka mitmest teisest Eesti kõrgkoolist rahvaluule kogumise kaudu rahvusliku pärimuskultuuri juurde. Need kõik ei ole folklooriüliõpilased ja neist kõigist ei saa kindlasti ka folkloriste, kuigi folkloristi töökogemuse saavad nad igal juhul, nagu ka laiema silmaringi, puutudes kokku Eesti maaelu ja külainimestega. Risto Järv ise on viimastel aastatel keskendunud elava jutustamistraditsiooni jäädvustamisele ja kogunud selles valdkonnas väga head materjali. Risto Järve noored kaaslased 2006. aasta kogumismatkal olid Maarja Aigro, Gea Gorjunova, Ott Heinapuu, Marju Himma, Mairi Kaasik, Kristel Kivari, Uku Lember, Reeli Reinaus, Tiit Sibul ja Liisa Üde.

2006. aastal rahvaluule arhiivi laekunud personaalsetest kaastöödest võiks esile tõsta veel teisigi. Väga heas mõttes üllatas kunstnik Heinz Valk Tallinnast. Ta saatis arhiivile mälu järgi kirja pandud pärimuslugusid Lõuna-Läänemaalt, Tallinna koolinoorte slängi 1950. aastatest, sama aja tudengifolkloori Tallinnast, Hiiumaalt kuulnud vanemaid naljandeid ja pärimuslugusid Aukülast. See kõik oli 54 leheküljel kirja pandud talle omasel muhedal ja ehedal viisil. Lembi Sepp Raplamaalt jätkas oma eelmisel aastal alustatud kohapärimuse-teemalise kaastööga, nimelt andis ta arhiivile 37 lk oma helilindistuste litereeringutega. Liina Kähr Põlvamaalt saatis 50 lk oma sugulase Liidia Hurda talletatud folkloori Hurtade suguvõsalt (lastelaule, laulumänge, usundi ja kombekirjeldusi, naljandeid jm). Tallinna Ülikooli üliõpilane Triin Viiron lähetas arhiivi oma kogutud Eesti kaitseväe sõduripärimust (14 lk). Ilmar Siib Tallinnast saatis ajaloolist pärimust Tamsi külast Järvamaal. Merila Pihlap Viljandimaalt annetas arhiivile digifotosid Vambola lasteaia üritustelt: memme-taadi pidu, isadepäev ja Tarvastu laat. Kaie-Ene Rääk (stuudiost F-Seitse) andis üle ja kirjeldas 18 videolinti Sulev Keeduse filmi *Tormise regi* töömaterjali. Need sisaldavad põhiliselt erinevate laulikute-pillimängijate juures tehtud salvestisi.

Rahvaluule arhiivi loomine on olnud arhiivi algusaegadest peale suures osas plaanipärase kogumise tulemus: kogumisvõistluste ja aktsioonidega on seda kogumist kogu aeg suunatud. 2006. aastal tegid ERA, FO ja Tartu Ülikooli folkloristid taas kord katse teada saada, missugune pärimus liigub kooliõpilaste keskel. Tänu õpetajatele ja õpilastele Jänedra Põhikoolist, Antsla Gümnaasiumist, Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumist, Tartu Mart Reiniku Gümnaasiumist, Vormsi Põhikoolist ja Noarootsi koolist laekus selle pilootprojekti raames märkimisväärne hulk huvitavat käsikirjalist materjali, mis aitas folkloristidel kogumisainest täpsemalt määratleda ja 2007. aasta kevadeks planeeritud kogumisaktsiooniks ette valmistada.

2006. aasta Eesti Vabariigi presidendi rahvaluule kogumispreemia laureaadid Kaleph Jõulu ja Risto Järv. Alar Madissoni foto 2007.

Teine kogumisprojekt, mis pälvis palju ka üldsuse tähelepanu äratas, oli ERA ja rahvusvahelise lilleturustusefirma Interflora koostöös korraldatud lillepärimuse kogumise võistlus. Lilledega seotud tavadest ja uskumustest laekusid parimad tööd tänaselt laureaadilt Kaleph Jõulult, Silva Jõulult Raplamaalt, Anna Rinnelt Võrust, Urve Buchmannilt Tallinnast, Valve Leisilt Põlvamaalt, Neeme Metsalt Hiiumaalt, Helma Kaevalilt Jõgevamaalt ja Linda Teesalult Tallinnast.

Lisaks eelnevale väärivad 2006. aasta heliarhiivi laekumistest esiletõstmist veel järgmised kaalukamad kollektiivsed kaastööd ning eraviisilised algatused.

Jätkuv ja edukas projekt on olnud Eesti Ingerisoomlaste Seltsi poolt algatatud Eestis elavate ingerisoomlaste pärimuse salvestamine. Seda materjali on kogunud ja korraldanud Liilia Laaneman. Eelmisel aastal andis ta üle üle 20 tunni helisalvestisi. Lõuna-Eesti kohapärimuse projekti raames on Valdo Valper ja Katrina Kink andnud arhiivile üle 20 tunni korraldatud lindistusi Urvaste kohapärimusest. Heiki Valk Tartu Ülikoolist andis üle 20 tunni korraldatud lindistusi setu usundi salvestustega. EKM, Maavalla Koja, Tihuse turismitalu, Muhu muuseumi ja TÜ arheoloogia kabineti poolt käivitatud projekt *Muhu kohapärimus ja pühapaigad* raames laekus helilindistusi 20 diskil. Selle kogumistöö kohalik algataja oli Martin Kivisoo Muhust.

ERA-le on helisalvestisi annetanud veel Anna Moro Tartumaalt (Setumaal Pokoldovos peetud perepidu, pillimäng, laul) ja Vaike Hang Tartust (Setumaalt lindistatud usundiline materjal).

16. veebruaril tänas Eesti Rahvaluule Arhiiv pidulikul üritusel kõiki oma kogujaid-talletajaid raamatute ja heliplaatidega ning soovis jätkuvat koostööd eesti rahva ühise pärimusloolise narratiivi loomisel.

Eda Kalmre

NEWS IN BRIEF

Olli Kõiva 75

Every article written about Olli Kõiva has touched upon her great fondness for the Kihnu folk songs. This is only logical, since when Olli made her first field trips to the Kihnu Island, the song tradition was still alive.

Olli's school years coincided with the period when the entire nation also entered completely different political realities – it was the period of alternating occupations and wars. The other reality stabilised for a longer period of time: Olli attended secondary school at the end of the 1940s, and entered the university in the first half of the 1950s, a period of great oppression. In addition to the Soviet rule, the situation was difficult owing to the leading figures of institutions involved in folklore at the time and their conflicting – often even hostile – relations. Owing to her talent and devotion, Olli Kõiva defended her PhD degree already in 1965 with a thesis *The Tradition of Kalevala-Metric Folk Song on the Island of Kihnu*. The bulky manuscript (about 500 pp + extra material), however, never appeared in print, as was often the case in those days. Fortunately, the important articles of the thesis about the function and performing of Kihnu folk songs did appear in print. Most noteworthy here is the longer treatment about Kihnu folk singers published in issue 159 of the Tartu University Proceedings.

In those days very little material was published on folklore studies. Also, the level of research was not always very high during the Soviet time. But the few articles published by Olli Kõiva are very thorough and are based on a vast amount of material and intense thought. As to the topic of Kihnu songs, it is a pleasure to see that the years since the last article about Olli Kõiva have been very active for her and have resulted in the final publication of Kihnu songs (co-authored by Ingrid Rüütel) with volume 2 of the anthology.

In retrospect, many of her works may seem as if outdated and rendered pointless in the course of time – such as the typewritten copies of Kalevala-metric folk songs. Yet, even these have immensely facilitated the ongoing digitisation of folklore collections. The usefulness of indexes the compilation of which Olli Kõiva effectively improved during her work as head of the Folklore Department of the Estonian Literary Museum is undeniable. Olli has been and is a good child, a good wife, a good mother and grandmother, a good leader and employee, a dear colleague and friend. It may seem that she has always given more than has been given, not to speak of having taken. Nowadays there are few people of this kind. Overview of Olli Kõiva's scholarly career by Kristi Salve

Igor Tõnurist 60: The cat that walks alone

For an awe-inspiring number of years, Igor Tõnurist has been active in building a bridge between folklorists and people, and embodies for people more aware about ethnology everything associated with “the legacy of our forefathers”. Igor Tõnurist’s personality is a fortunate symbiosis of a scholar/ethnologist on the one hand and the promoter and fosterer of folk culture on the other. While he might not be the most popular folklorist in the international academic circles, Tõnurist’s name and voice, heard in the radio programmes twenty or so years ago, are very well known among the Estonians. The clear voicing of his opinion and a very straightforward vision of how things are supposed to be is still characteristic of Igor Tõnurist, as it was, reportedly, during the Soviet period. He is the shifter of boundaries – always present when something was not quite right. Perhaps his “grandest” project has been the establishing of folk music group *Leegajus* in 1970. In 1973 he formed the Setu choir *Sõsarõ*, with an additional group of Setu singers, *Siidisõsarõ* formed alongside. With Maia Muldma, he has published the textbook about Estonian folk instruments in Russian language (2002, second edition in 2004). Igor is the member of the art committee of the International Folklore Festival BALTICA, has also staged the main concerts of the festival, and is thus very influential in the folklore movement. In-between the festivals he is active in supervising, counselling and instructing folklore groups and their leaders. In addition, he has been the head of the Estonian Folklore Society for many years. While Igor’s name is mostly associated with folk music, its popularisation and research, he is also expert in Estonian national costumes.

Igor Tõnurist has also been awarded the letter of recognition by CIOFF Estonia (2001), the Prize of Cultural Heritage (2002), the CIOFF Estonia medal (2002), and the fourth class Order of the White Star (2003). He has given and still gives lectures on Estonian folklore in the Viljandi Culture Academy, Music Academy, Tallinn University, as well as at courses and seminars organised by the Estonian Folk Culture Development and Training Centre. Igor Tõnurist is a reputed scholar, who has been the first to thoroughly introduce and study Estonian folk instruments and instrumental music.

As a scholar, Igor has been both critical and self-critical, which has probably hindered him in being too prolific in research. At the same time, his printed articles and publications are outstanding in their thoroughness and good structure, and are remarkably well written.

In 1996, Igor gathered several of his articles on folk music instruments in a book *Pillid ja pillimäng Eesti külaelus* (‘Instruments and instrumental music in Estonian villages’). This was an extensive and thematically solid collection, after which many colleagues tried to convince Igor to defend it as an MA thesis. But Igor’s virtually allergic reaction to academic red tape and demands postponed it until 2001. “A cat that walks alone,” has Igor commented on himself whenever he feels the pressure of academic bureaucratic burden. Overview of Igor Tõnurist’s scholarly career by Aivar Jürgenson.

4th conference on *regilaul*

On November 22–23, 2006, the fourth conference entitled *Regilaulu müüdid ja ideoloogiad* ('Myths and Ideologies of *regilaul*, Estonian Kalevala-Metric Folk Songs') on Kalevala-metric folk song was held in the Estonian Literary Museum. For the first time, the conference, which is held in every two years and brings together researchers of older folk song, had attracted international participants – in addition to Estonian folklorists, ethnomusicologists, and literary theorists, scholars from the Finnish Literary Society, University of Turku and University of Helsinki. As previously, the conference was supported by the Estonian Science Foundation (grant no. 6085, grant holder A. Lintrop).

The call for papers invited participants to discuss the influence of governing ideologies on the creation, performance, and interpretation of *regilaul*, and how different persons (singers, ethnomusicologists, etc.) or institutions have used the songs for achieving their goals. The proposed theme, however, did not guide the participants to interpret the concepts *myth* and *ideology* in a specific way, resulting in a relatively broad theoretical and methodological framework of the papers.

Most of the papers focused on the research tradition of Estonian Kalevala-metric folk songs: the internal transformation of the academic tradition and the changes in scholarly views over the time, on the one hand, and the opposition of science and society, and the participation of the scholars of *regilaul*, on the other hand. Several papers represented the person-centred approach in folk song research.

One may agree that while the conceptualisation of the relationships of *regilaul*, myths and ideologies varied considerably in the theoretical papers presented at the conference, the general tendency was to treat older folk song as the point of convergence of different interest groups, which lacks a superorganic existence, untouched by human activity. In most papers, the analysis of material and written and recorded folk songs were introduced in a clear temporal and historical context that enabled to focus on the role of the collectors, scholars and performers of folk song in shaping and conceptualising the analysed material. Overview of the event by E.-H. Seljamaa, E.H. Västriik.

The conference program and abstracts are available at <http://www.folklore.ee/rl/era/uudis/regikava2006.htm>.

International symposium *Post-Socialist Jokelore*

On January 15–16, 2007 the international symposium *Post-Socialist Jokelore* (*Пост-социалистический анекдот*) was held in the Estonian Literary Museum in Tartu. The international cooperation project brought together leading scholars from Bulgaria, Russia, Rumania, Poland and Estonia.

In two symposium days, nine presentations were held. The topics ranging from literary approaches to sociological brought together a considerably large audience and inspired lively discussion. The papers given at the symposium could be largely divided in two thematic units: the more general presentations discussing the joke

creation of a specific country or period and more folkloristic treatments of the past, present and future of the genre. The humour of post-socialist countries was analysed by Stanoy Stanoev, Dorota Brzozowska, Liisi Laineste and Arvo Krikmann; the issues of genre evolution were handled by Elena Shmeleva and Aleksei Shmelev, Aleksandra Arkhipova, Aleksander Belousov and Mikhail Lurye, and Sergei Nekliudov.

The contacts with East-European colleagues established on the symposium and their enthusiasm for a future cooperation project suggest that we are on the right track. The cooperation entails a plan to publish cross-cultural studies on post-socialist jokelore, in order to offer a long anticipated addition and competition for the articles so far based on the analysis of mainly western joke material. Hopefully it will invite more countries in the project, since it is high time to analyse the changes that the politically, economically and in other ways tumultuous times have introduced in the joke tradition of post-socialist countries. Overview of the symposium by Liisi Laineste.

Time and Space in Folklore: Second folklorists' winter conference

On February 1–2, 2007, the second winter conference of folklorists, *Time and Space in Folklore*, was held in Torupillitalu, Valga County. This conference was dedicated to the celebration of the 70th birthday of Mall Hiimäe, senior researcher at the Estonian Folklore Archives. Presentations had been asked from Mall Hiimäe's colleagues and students from the Estonian Literary Museum, the University of Tartu, the Finnish Literary Society and other research institutions. The presentations primarily touched upon topics that Mall Hiimäe has pursued throughout her scholarly career: calendar rituals, folk tales and beliefs, relationship of nature and folklore, local lore, historiography of folkloristics. Next to folklorists, several scholars of nature participated in the conference as speakers and among the audience.

The conference opened with bagpipe music by Ants Taul, the host at the tourist farm. The first session of papers focused on (folk) calendar, with detours to other folklore genres and arriving at present day, and the ritual marking of the significance of holidays. The afternoon session continued with presentations about animal and plant kingdom. The first conference day concluded with a versatile cultural program: the presentation of the recently published collection *Regilaul – esitus ja tõlgendus* (ed. A. Lintrop), the concert of more contemporary folk music by Anu, Triinu and Tõnis Taul, discussions, sauna, a festive dinner, and a manly singing. The second day of the winter conference opened with papers on folk belief and the last papers of the conference were dedicated to the studies of specific persons (Jakob Ploom, Setu storyteller Ksenia Mürsepp).

In the concluding discussion, Ülo Valk pointed out that Estonian folkloristics is currently enjoying a good run. The successful conference was certainly a worthy event to celebrate the birthday of Mall Hiimäe, who actively participated in the commenting and discussions herself. Other participants of the winter conference shared their experience of the concentrated event and express their gratitude to the organisers – Astrid Tuisk, Eda Kalmre, Ergo-Hart Västriik and the Taul family at Torupillitalu. Overview of the conference by Madis Arukask.

President's Folklore Prize and contributions to the Estonian Folklore Archives in 2006

Before the Estonian Independence Day, Toomas Hendrik Ilves, President of the Republic of Estonia, handed over the Folklore Prizes to the best folklore collectors of 2006.

One of the prize winners was former school master Kaleph Jõulu from Viljandi County. Jõulu has contributed material to the Estonian Folklore Archives since 1990, and the contributions have been nominated for the highest folklore collection prize for the fourth time. In the past 10 years, Jõulu's contributions have acquired an additional folkloristic value as they represent a subjective view and interpretation of folklore. He has been highly prolific and versatile collector with an amazing breadth of knowledge and cultural interests and a wide circle of communication. The expressions recorded from a Gypsy in Kallaste, authentic tales of a village tailor in Viljandi, children's lore, legends heard from his grandparents, the song repertoire of those deported in Siberia, recollections about his teacher Paul Ariste and comprehensive responses to questionnaires about Christmas in the Soviet time and flower lore have proved positively surprising.

Risto Järv, the other prize winner of this year, has been the main organiser and supervisor of student collection work. In the past five years, he has drawn a number of young people from the University of Tartu but also from several other higher education schools in Estonia through folklore collection to our ethnic cultural heritage. Not all of these have been folklore students, and not all of them will become ones, but they will all get an insight into the folklorist's work and broaden their horizons by the contact with the rural living and people of Estonia. In the past years, Risto Järv has focused on recording the living storytelling tradition and has been very successful in his work. There were other interesting contributions sent to the Estonian Folklore Archives in 2006.

Since the very beginning, the folklore archives have been the result of planned and organised collection work in the form of collection competitions and campaigns. In 2006, the Estonian Folklore Archives, the Department of Folkloristics, and the folklorists at the University of Tartu, once again attempted to find out what kind of lore is shared by schoolchildren. Greatly owing to teachers and children at the Jäneda Basic School, Antsla Secondary School, Tallinn Old Town Educational College, Mart Reiniku School, Vormsi Basic School and Noarootsi School, the pilot project of the collection campaign resulted in a large amount of interesting manuscript material, which enabled folklorists to specifically outline the topics and prepare for the collection planned for Spring 2007.

Another collection project was the joint project of the folklore archives and the florist marketing company Interflora to collect flower lore.

A continuously successful project is the recording of Ingrian-Finnish lore in Estonia. The material (more than 20 hours of recorded material in 2006) has been collected and organised by Liilia Laanemann.

In the framework of the project of South-Estonian regional lore, Valdo Valper and Katrina Kink have handed over more than 20 hours of sound-recordings about the local lore in Urvaste parish. Heiki Valk from the University of Tartu has recorded Setu religion. The project on local lore and sacred places of the Muhu Island has been launched by the Estonian Literary Museum, Maavalla Koda, Tihuse tourist farm, Muhu museum and the Dept. of Archaeology at the University of Tartu, resulting in recorded material on 20 disks. The local partner of the project on the Muhu Island was Martin Kivisoo.

Sound material has been submitted to the archives also by Anna Moro from Tartu County (a family party in Pokoldovo, Setu County, instrumental music, singing) and Vaike Hang from Tartu (religious material recorded in Setu County).

On the festive event on February 16, 2007, the Estonian Folklore Archives expressed their gratitude to all the collectors with books and CDs and wished that the good cooperation in creating the shared culture-historical narrative of the people of Estonia will continue. Overview by Eda Kalmre.